

95/2003. (VIII. 14.) FVM rendelet

a növényi genetikai anyagok megőrzéséről és felhasználásáról

A növényfajták állami elismeréséről, valamint a szaporítóanyagok előállításáról és forgalomba hozataláról szóló 2003. évi LII. törvény 30. §-a (2) bekezdésének *i)* pontjában kapott felhatalmazás alapján a következőket rendelem el:

1. § A rendelet hatálya kiterjed

a) valamennyi olyan természetes és jogi személyre, valamint jogi személyiség nélküli gazdasági társaságra, amely a genetikai anyagoknak a Növényi Génbank Tanács (a továbbiakban: Génbank Tanács) által elfogadott, illetve regisztrált gyűjteményével rendelkezik, és azt a szántóföldi növénytermesztés, a kertészet, az ökológiai gazdálkodás, az erdészet és az élelmiszer-termelés megalapozása, valamint a biológiai sokféleség megőrzése és hasznosítása céljából tartja fenn, illetve részt vesz azok eredeti termőhelyen történő fenntartásában, különböző célú felhasználásában és hasznosításában, továbbá

b) valamennyi mezőgazdasági és kertészeti genetikai anyagra (növényi génforrásra) (a továbbiakban: genetikai anyagok), beleértve a szőlőt, a takarmány-, zöldség-, dísz-, gyógy- és fűszernövényeket, gyümölcsstermő és erdészeti fajokat, gombákat, mikroorganizmusokat és a természetes flóra elemeit, amelyek a magyar mezőgazdaságban hasznosíthatók vagy hasznosíthatók lehetnek.

2. § E rendelet alkalmazásában:

a) *nemzeti gyűjtemény*: genetikai anyagoknak a szakági Génbank Tanács munkabizottság által meghatározott feltételrendszernek megfelelő, a Génbank Tanács által elfogadott gyűjteménye,

b) *aktív gyűjtemény*: genetikai anyagok felszaporítását, értékelő vizsgálatát, közreadását és hasznosítását szolgáló gyűjtemény,

c) *bázisgyűjtemény*: a genetikai anyagok hosszú távú változásmentes megőrzését biztosító gyűjtemény,

d) *génbank ültetvény*: kiválasztott növényanyag (pl. klónok, törzsfák, klónfajták utódnemzedékek) megőrzésére, nemesítői megfigyelések és leíró vizsgálatok céljára alkalmas gyűjtemény (növényállomány),

e) *ex situ megőrzés*: az eredeti termőhelyen kívül, gyűjteményekben vagy ültetvényekben történő fenntartás,

f) *in situ megőrzés*: a fajok és változatok életképes állományainak természetes környezetükben történő fenntartása és helyreállítása, kultúr- vagy haszonnövények esetében pedig az olyan környezetben történő fenntartás, ahol jellegzetes tulajdonságaik kialakultak,

g) *on farm megőrzés*: a helyi körülményekhez alkalmazkodott tájfajták, hagyományörző fajták eredeti termőhelyükön, termesztés útján történő fenntartása,

h) *in vitro megőrzés*: szövet-, szerv vagy sejtenyészet formájában történő fenntartás,

i) *UPOV*: az új növényfajták oltalmára létesült Nemzetközi Egyezmény.

3. § (1) A generáció, a genetikai sebezhetőség káros hatásainak csökkentése, valamint a növénynevelés, növénytermesztés, tájtermesztés, ökológiai gazdálkodás, mezőgazdasági, biológiai alapkutató és oktatás alapanyagokkal történő ellátása, valamint a genetikai anyagok fenntartható hasznosítása érdekében a haszonnövények és rokonfajaik genetikai változatait fel kell kutatni, és meg kell őrizni.

(2) A genetikai anyagok megőrzésére irányuló tevékenységek során, a nemzetközi együttműködés feltételeinek biztosítása érdekében az ENSZ Biológiai Sokféleség Egyezményben és a FAO Élelmiszeri és Mezőgazdasági Célú Növényi Génforrásokról szóló Nemzetközi Egyezményben (a továbbiakban: FAO Egyezmény) foglaltakat, valamint a Növényi Genetikai Erőforrások Nemzetközi Intézete (a továbbiakban: IPGRI) és az Európai Génforrások Együttműködési Program (a továbbiakban: ECP/GR), valamint az Európai Erdészeti Génforrások Program (a továbbiakban: EUFORGEN) által nemzetközileg egyeztetett, standard módszertani ajánlásokat és előírásokat kell alkalmazni.

4. § (1) A haszonnövények körében a következő génforrásokat kell *ex situ* gyűjteményekben megőrizni:

a) a magyar származású fajtákat, a magyar tájfajták helyi változatait és az ökotípusokat,

b) a belöldi flóra mezőgazdasági, kertészeti és erdészeti szempontból jelentős fajainak (haszonnövény rokonfajok, takarmányértékű fajok, gyógy-, fűszer- és dísznövényfajok, gyümölcs és szőlő, valamint erdészeti hasznosítású fajok) veszélyeztetett állományait,

c) a Magyarországon termesztendő haszonnövények vad rokonfajait, amelyekből a génátvitel hagyományos és géntechnológiai módszerekkel lehetséges,

- d) a magyar növénytermesztés, növénynemesítés, oktatás, illetve a magyar haszonnövény-alapkutatás és alkalmazott kutatás számára értékes tulajdonságokat hordozó fajtákat, törzseket, vonalakat és klónokat,
- e) a termesztésbe vonás, a növénynemesítés, az oktatás, a kutatás és a választékbővítés céljából jelentős, a nemzetközi génbank-együttműködési rendszer keretében be nem szerezhető külföldi eredetű génforrásokat,
- f) az erdészeti fajokat, amelyekből állami elismerésben részesített vagy állami elismerésre bejelentett fajta van.

(2) A genetikai anyagokat in situ, on farm, ex situ és in vitro módszerekkel lehet fenntartani.

5. § (1) A génbankokban alkalmazott módszerek egységesítése, a megőrzendő genetikai anyagok körének kijelölése és a gyűjteményekkel kapcsolatos szakmai kérdések egyeztetése céljából Génbank Tanácsot kell működtetni. A Génbank Tanács keretén belül szakági munkabizottságokat kell létrehozni a szántóföldi növények, a zöldségfélék, a gyógy-, fűszer- és illóolajos növények, a gyümölcsstermő növények, a szőlő, a dísnövények, az erdészeti növények és a mikroorganizmusok szakterületei képviselőinek részvételével. A Génbank Tanács elnökét és tagjait a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter, a szakági munkabizottságok tagjait a Génbank Tanács elnöke nevezi ki. A Génbank Tanács tevékenységét a *mellékletben* meghatározott ügyrend alapján végzi.

(2) A nemzeti jelentőségű genetikai anyagok nyilvántartásba vétele érdekében a Génbank Tanács irányításával, a munkabizottságok közreműködésével a haszonnövények belföldi genetikai anyagait fel kell mérni. A nemzeti nyilvántartásba vett genetikai anyagok megőrzéséről az eredeti termőhelyen, illetve génbanki gyűjteményekben vagy ültetvényekben kell gondoskodni.

(3) A Génbank Tanácsban a szakági munkabizottságok szakértőin kívül képviselést kell biztosítani a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium szakembereinek, valamint az agrár-környezetvédelem és vidékfejlesztés szakértőinek is.

6. § (1) A belföldi haszonnövények genetikai anyagait a FAO, IPGRI, EUFORGEN és az ECP/GR által egyeztetett és egységesített módszerekkel kell megőrizni.

(2) A belföldi természetes flóra szántóföldi növénytermesztési, kertészeti és erdészeti szempontból jelentős fajainak, illetve ezek állományainak védelmét a természetvédelmi hatóságokkal és a terület tulajdonosával, illetve használgójával, hasznosítójával, a vagyon kezelőjével együttműködve, elsősorban in situ körülmények között kell biztosítani. E fajok tekintetében a genetikai anyagokat a hasznosítás feltételeinek megteremtése érdekében, a nemesítés, oktatás, illetve a kutatás igényeit kielégítő mértékben, az eredeti állományok fennmaradásának veszélyeztetése nélkül, és a külön jogszabályok rendelkezéseinek betartásával, ex situ körülmények között is meg kell őrizni.

(3) A nemzeti genetikai anyagként regisztrált genetikai anyagoknak a nemzetközi előírásoknak megfelelő mintáit bázisgyűjteményekben, illetve génbank ültetvényekben hosszú távon, változatlan állapotban kell megőrizni.

(4) A gyűjtemények leírása, értékelő vizsgálata és a felhasználóknak való közreadása céljából a maggal szaporított növények esetében aktív gyűjteményeket kell működtetni. Aktív gyűjtemények létesíthetők a bázisgyűjteményhez kapcsolódóan vagy a Génbank Tanács javaslata alapján más intézményekben.

(5) A megőrzési módszereket, a növény-egészségügyi, vizsgálati, felvételezési szempontokat, illetve módszereket aktív és bázisgyűjteményekben a FAO és az IPGRI előírásainak megfelelően kell megállapítani és alkalmazni. A növényi genetikai anyagokra vonatkozó adatokat magas technikai színvonalon, a FAO és az IPGRI előírásainak megfelelően kell feldolgozni és nyilvántartani, így

a) a gyűjtés, beszerzés, megőrzés és felszaporítás során az eredeti genetikai anyag genetikai változatosságát képviselő minta létrehozására kell törekedni,

b) a maggal szaporított, szárítást tűrő (ortodox) fajok, illetve tételek megőrzését kondicionált magtárolással kell biztosítani; az aktív gyűjtemények magmintáit 15-20%-os relatív páratartalmú légtérben az egyensúlyi magnedvesség-tartalom (4-8%-os magnedvesség-tartalom) eléréséig kell szárítani, és párabiztos tárolóedényekben vagy szabályozott, 30%-nál nem magasabb relatív páratartalmú, +4 °C-nál alacsonyabb hőmérsékletű hűtött tárolókban kell elhelyezni,

c) a bázisgyűjtemény magmintáit a b) pontban meghatározott mértékű szárítás után, párabiztos tárolóedényekben, -18 °C-nál alacsonyabb hőmérsékleten kell tárolni,

d) a választott tárolási módszerekkel az aktív gyűjteményeket legalább húsz évig, a bázisgyűjteményeket legalább ötven évig kell tárolni úgy, hogy a magminták életképessége jelentősen (10%-ot meghaladó mértékben) ne csökkenjen,

e) a vegetatív szaporítású gyűjteményeket génbank ültetvényekben, vagy az eredeti genotípusok változatlan fenntartását és regenerálását biztosító in vitro tenyésztési módszerekkel - beleértve a tartós mélyhűtést (krioprezervációt) és a fagyasztva szárítást (liofilizálást) is - kell megőrizni,

f) a helyi körülményekhez alkalmazkodott tájfajták és hagyományörző fajták fenntartását az eredeti termőhelyükön való (on farm) termesztés útján is biztosítani szükséges; a hagyományörző fajták szaporítását a szaporítóanyagok előállítására és forgalmazására vonatkozó jogszabályok szerint kell végezni,

g) a gyűjtemények vizsgálata során nemzetközileg egyeztetett tulajdonságleíró (deszkriptor) listákat kell alkalmazni.

7. § (1) Az erdészeti genetikai erőforrásokat hosszú távon, génrezervátum erdőállományokban kell megőrizni. Ennek célja a génkészlet minél teljesebb körű megőrzése, a genetikai sokféleség fenntartása, a természetes rekombináció lehetőségének megteremtése és a begyűjtött magból olyan utódállományok létrejöttének elősegítése, melyek evolúciós képességüket megtartva a változó környezeti feltételekhez várhatóan jobban alkalmazkodnak.

(2) Erdészeti génrezervátumot a jelenleg, illetve a belátható jövőben erdészeti jelentőséggel bíró fajok esetében lehet kijelölni a Génbank Tanács Erdészeti Munkabizottsága által indokoltan tartott területeken és mértékben.

(3) A génrezervátum kijelölésére javaslatot tehet az erdőgazdálkodó, az erdészeti és a természetvédelmi hatóság és a szakmai szervezetek. A javaslatokat az Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet (a továbbiakban: minősítő intézet) a Génbank Tanács bevonásával bírálja el. A javaslatokat a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium (a továbbiakban: minisztérium) hagyja jóvá az illetékes természetvédelmi hatóság egyetértésével.

(4) A génrezervátumok kijelölését, nyilvántartását, az általános kezelési irányelvek kidolgozását, valamint a fajokra lebontott genetikai állapotleltár elkészítését és aktualizálását a minősítő intézet végzi, a Génbank Tanács Erdészeti Munkabizottságának szakmai útmutatásával.

(5) A génrezervátumok egyedi kezelési utasítását a Génbank Tanács Erdészeti Munkabizottsága által készített útmutató alapján erdészeti genetikai, génökológiai ismeretekkel rendelkező szervezetnek kell elkészítenie. A kezelési utasítást a hatályos üzemtervhez kell csatolni. A génrezervátum elsődleges rendeltetést az Állami Erdészeti Szolgálat bejegyzzi az Üzemtervbe, engedélyezi és nyilvántartja az elsődleges rendeltetésnek megfelelő erdőművelési beavatkozásokat. A kezelési utasításban foglalt kötelezettségek betartását a minősítő intézet mint kijelölt hatóság ellenőrzi.

(6) Az in situ módszerrel nem, vagy nem kielégítő biztonsággal megőrizhető fajok, illetve populációk genetikai anyagát az EUFORGEN/IPGRI által meghatározott és a Génbank Tanács Erdészeti Munkabizottságának hazai viszonyokra aktualizált prioritásai és módszerei szerint létesített génbank ültetvényben kell megőrizni.

8. § (1) A génbanki nemzeti gyűjteményeket, országos bázisgyűjteményeket és génbank ültetvényeket a Génbank Tanács javaslata alapján a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter jelöli ki.

(2) Az országos bázisgyűjteményekben tartós megőrzésre biztonsági tartalékként elhelyezett genetikai anyag kizárólag az elhelyező részére, felszaporítási célra adható ki abban az esetben, ha az adott genetikai anyag tétel más forrásból nem szerezhető be.

(3) Az aktív gyűjteményeket a Génbank Tanács javaslata alapján a nemzetközi normák figyelembevételével a minisztérium jelöli ki. A kijelölt természetes személyeknek és szervezeteknek a genetikai anyagok megőrzése során be kell tartaniuk az IPGRI Génbank Szabványokat.

9. § A Génbank Tanács által elfogadott és regisztrált génbankok közcélú gyűjtemények. A génbank gyűjteményeket nem lehet értékesíteni, az azokat fenntartó intézmények megszűnése vagy privatizálása esetén a gyűjteményeket további megőrzésre a szakági bázisgyűjteménynek vagy génbank ültetvénynek kell átadni.

10. § A Génbank Tanács által elfogadott és állami forrásból támogatott génbankokban lévő gyűjtemények a felhasználók részére szabadon hozzáférhetőek. A felhasználóknak a génbankban lévő anyagokat a FAO Egyezmény előírásainak megfelelően lehet átadni. A genetikai anyagokat felhasználó az átvett tételeket közvetlenül nem szabadalmaztathatja, nem oltalmazhatja és más módon sem korlátozhatja azok további felhasználását. A felhasználó hasznosítás esetében köteles a genetikai anyag származását feltüntetni és vizsgálati eredményeiről, illetve a felhasználás során szerzett tapasztalatairól a tételt fenntartó génbankot tájékoztatni. A közvetlen hasznosítás gazdasági hasznának méltányos elosztásáról az Egyezmény hatálya alá tartozó fajok esetében a FAO Egyezményben foglaltak szerint kell gondoskodni. Az Egyezmény hatálya alá nem tartozó fajok esetében a génbankban tárolt anyagok átadását, illetve rendelkezésre bocsátását, felhasználását a felek szerződésben szabályozzák.

11. § (1) Az állami elismerésben részesített, illetve fajtaoltalommal védett növényfajtáknak, valamint a referencia és példafajtáknak, mint potenciális genetikai erőforrásoknak tartós tárolóban vagy vegetatív szaporítású növényeknél fajtagyűjteményben, illetve klóngyűjteményben való ültetése és megőrzése állami feladat.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott gyűjtemények fenntartása és működtetése a minősítő intézet feladata.

(3) Az (1) bekezdésben meghatározott fajták állami elismerésének megszűnése esetén e fajták szaporítóanyagait az azokra vonatkozó információval együtt a Génbank Tanács szakági munkabizottságának véleménye alapján a minisztérium által kijelölt bázisgyűjteményben kell elhelyezni.

(4) Az időleges korlátozás alá eső génforrások felhasználására az UPOV-egyezmény előírásai vonatkoznak. A rendelkezési jog a fajtajogosultat, illetve a szabadalmast illeti meg.

12. § (1) A Tápiószelei Agrobotanikai Intézet (a továbbiakban: TABI) a haszonnövény genetikai anyagok hazai bázisintézménye. A szántóföldi és zöldségnövény genetikai anyag gyűjtemények fenntartása mellett feladata a magról szaporított növények országos bázisgyűjteményének és a nemzeti növényi genetikai anyag-gyűjteményekkel

kapcsolatos információk nyilvántartására szolgáló országos számítógépes génbank-adatbázis és információs rendszer (a továbbiakban: országos adatbázis) működtetése, és az Európai Génbank Információs Rendszerekhez (EPGRIS, EURISCO) történő kapcsolódás biztosítása. A minősítő intézet a dísnövény és erdészeti génbank ültetvényekkel kapcsolatban lát el koordináló és nyilvántartási feladatokat.

(2) A TABI az országos adatbázist folyamatosan megújítja, illetve a belföldön génbank ültetvényt, bázisgyűjteményt vagy aktív gyűjteményt fenntartók adatbázisai és a nemzetközi génbank-információs rendszerek közötti összhangot biztosítja. Az adatbázisok a nemzetközileg egyeztetett származási (paszport és gyűjtési) adatokat, illetve az ECP/GR és a Génbank Tanács szakági munkabizottságai által meghatározott tulajdonságokra vonatkozó vizsgálati adatokat tartalmazzák.

13. § (1) A génbankok hasznosítását a gyűjtemények értékelő vizsgálatának kiterjesztésével, a vonatkozó adatok közreadásával és a genetikai anyagok ajánlásával, valamint a termőhelyen történő dinamikus fenntartás és használat lehetőségeinek felkutatásával segíteni kell.

(2) A génbanki gyűjteményekkel kapcsolatos tevékenységek szakmai ellenőrzése a Génbank Tanács és a szakági munkabizottságok feladata.

Záró rendelkezések

14. § Ez a rendelet a Magyar Köztársaságnak az Európai Unióhoz történő csatlakozásáról szóló nemzetközi szerződést kihirdető törvény hatálybalépésének napján lép hatályba, egyidejűleg a növényi genetikai anyagok megőrzéséről és fenntartásáról szóló 92/1997. (XI. 28.) FM rendelet hatályát veszti.

Melléklet a 95/2003. (VIII. 14.) FVM rendelethez

A Növényi Génbank Tanács ügyrendje

1. A növényi genetikai anyagok megőrzése, a nemzeti prioritások meghatározása, a megőrzési tevékenységbe bevonandó genetikai anyagok körének meghatározása, valamint egységes, a nemzetközi előírásoknak és szabványoknak megfelelő módszerek összeállítása és következetes alkalmazása érdekében a Génbank Tanács feladatai:

a) állást foglal, illetve intézkedik a saját hatáskörben megvitatott, illetve munkabizottságok által előterjesztett szakmai kérdésekben,

b) javaslatot tesz a pályázati feltételekre és prioritásokra, valamint a génmegőrzési tevékenység során alkalmazandó módszerekre és standard előírásokra,

c) előzetesen értékeli a szakági bizottságok közreműködésével a benyújtandó pályázatok anyagát, és állást foglal a különböző anyagok megőrzésének indokoltságával kapcsolatban,

d) elősegíti - hazai és nemzetközi kapcsolatait kihasználva - a génmegőrzési feladatok pénzügyi forrásainak bővítését, illetve a rendelkezésre álló források hatékony felhasználását,

e) javaslatot készít a hazai genetikai anyag-gyűjtemények fejlesztésére és a gyűjtemények hasznosításának elősegítésére,

f) javaslatot tesz a génbank tevékenységekkel összefüggő kérdések jogi szabályozására a nemzetközi szerződések és irányelvek figyelembevételével.

2. A Génbank Tanács évente két alkalommal rendes ülést tart. Rendkívüli ülés összehívását bármelyik tag kezdeményezheti, ha az ország génmegőrzési, génbanki tevékenységével kapcsolatos jelentős eseményt indokoltta teszi. A rendkívüli ülés összehívásáról a Génbank Tanács titkárának előterjesztése alapján a Génbank Tanács elnöke dönt.

3. A Génbank Tanács ülésein a határozatokat egyszerű vagy minősített szótöbbséggel kell megszavazni. A minősített szótöbbséget igénylő határozatok körét a Génbank Tanács jelöli ki. Szavazategyenlőség esetén az elnök szavazata dönt.

4. A Génbank Tanács operatív szervei a munkabizottságok. A munkabizottságok összetételére a Génbank Tanács megbízott tagjai tesznek javaslatot. A munkabizottságok tagjait a Génbank Tanács elnöke kéri fel a tevékenységre, és a megbízóleveleket a titkárság útján juttatja el a munkabizottsági tagoknak. A Génbank Tanács munkabizottságai a döntések előkészítésének, végrehajtásának és ellenőrzésének letéteményesei.

5. A Génbank Tanács munkabizottságainak feladatai:

- a) elősegítik a génmegőrzés technikai feltételeinek javítását,
- b) egységes adatnyilvántartási és információs rendszert dolgoznak ki, különös tekintettel a hazai és nemzetközi adat- és alapanyagcsere feltételeinek biztosítására,
- c) javaslatot tesznek a kutatási források elosztását biztosító pályázati feltételekre,
- d) a beérkezett pályázatokat véleményezik, és szakmai szempontok szerint rangsorolják azokat,
- e) a fenntartás, génmegőrzés területén csökkentik a párhuzamos tevékenységeket a hazai genetikai anyagok megőrzésének és hasznosításának veszélyeztetése nélkül,
- f) figyelmet fordítanak arra, hogy a géntartalékok a nemzetközi egyezményekben előírt feltételek mellett, és a hazai jogszabályoknak megfelelően kerüljenek közreadásra,
- g) éves vagy időszakos működésükről jelentést készítenek a Génbank Tanácsnak.